

Nr 29.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter; given Stockholms slott den 10 januari 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 januari 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och folkhushållningsdepartementen anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp fråga om åtgärder till stödjande av odlingen av vissa oljeväxter samt ärter och bruna bönor och anför därvid:

För stödjande av odlingen av vissa kulturväxter, nämligen sojabönor, oljelin, lin samt raps och hampa, beviljades av 1939 års lagtima riksdag (prop. nr 243; r. skr. nr 303) för budgetåret 1939/40 ett reservationsanslag av 80,000 kronor. Genom beslut av 1940 års lagtima riksdag (IX H. T. p. 94; r. skr. nr 9) anvisades för samma ändamål för budgetåret 1940/41 ytterligare ett reservationsanslag av 100,000 kronor. Samma riksdag (prop. nr 132; r. skr. nr 171) medgav, att stöd för odlingen av lin, bruna bönor, matärter, raps, vallmo, sojabönor och oljelin finge ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med

av mig i det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet uppdragna riktlinjer, samt bemyndigade därjämte Kungl. Maj:t att förordna, att vid tillverkning av margarin vegetabiliskt fett av inhemskt ursprung skulle användas i av Kungl. Maj:t bestämd proportion till den vid tillverkningen använda mängden utländskt fett ävensom att vid framställning av linolja viss del av den använda kvantiteten linfrö skulle utgöras av svenskt frö. Med stöd av riksdagens sistberörda beslut igångsattes under år 1940 kontraktsodlingar av vissa av omförmälda kulturväxter mot garanterade priser. Något förordnande enligt det av riksdagen lämnade bemyndigandet har däremot icke meddelats. Genom kungörelse den 1 augusti 1940 (nr 755) utfärdades bestämmelser angående reglering av införseln av matärter m. m. Enligt dessa bestämmelser må till människoföda tjänliga ärter samt skalade och klivna ärter icke införas till riket utan tillstånd av statens livsmedelskommission. För dylika ärter, som införas till riket, skall, i den mån Kungl. Maj:t så förordnar, erläggas införselavgift.

Tillika torde jag få erinra att genom beslut av 1938 års riksdag (prop. nr 73; r. skr. nr 76) för vissa förädlingsarbeten med lin och hampa m. m. för budgetåret 1938/39 anvisats ett reservationsanslag av 50,000 kronor.

Åtgärder till stödjande av odlingen av oljeväxter m. m.

Statens livsmedelskommission har i skrivelse den 15 november 1940 med överlämnande av en inom kommissionens produktionsavdelning upprättad promemoria med förslag rörande odlingen av oljeväxter under år 1941 gjort framställning om vissa åtgärder från statsmakternas sida för stödjande av odlingen av dylika växter.

De i promemorian upptagna förslagen innefatta i huvudsak följande.

Stöd bör lämnas åt odlingen av följande växter, nämligen oljelin, vallmo, raps, sojabönor, hampa samt vitsenap och solros. Odlingen av sistnämnda två växtsorter ha icke omfattats av tidigare stödåtgärder. Både vitsenap och solros lämpa sig emellertid väl för odling inom landet och giva hög skörd. Frön av vitsenap innehålla cirka 30 procent olja, som med nuvarande tekniska resurser kan göras fullt brukbart till matfett. Återstoden utgör ett användbart kreatursfoder. Även hampan kan komma att lämna ett visst bidrag till landets fettförsörjning. På grund av de ringa utsädesmängder, som nu finnas tillgängliga för odling av hampa, beräknas emellertid de närmaste två åren hela fröskörden åtgå till utsäde. Det stöd, som bör lämnas odlingen av ifrågavarande kulturväxter, torde i huvudsak böra ordnas efter samma linjer, som det bistånd odlingen av vissa av dem erhållit under år 1940. Kontraktsodling med prisgaranti bör sålunda komma till stånd även under år 1941. Odlingen synes böra bliva av den omfattning att allt tillgängligt utsäde utom beträffande vallmo kommer till användning. Högst 5,000 hektar torde böra beräknas bliva besått med vallmo.

Beträffande garantipriserna böra dessa sättas i visst förhållande till höstvetepriset. Med hänsyn till att nya kulturväxter icke kunna beräknas giva lika jämna och säkra skördeutfall som de mera välbekanta sädesodlingarna,

lärer en något bredare marginal för nettovinst böra tillmätas, så att jordbrukarnas intresse för odlingen stimuleras. Produktionskostnadsberäkningar ha utförts för de olika oljeväxtslagen, därvid hänsyn tagits till utsädes-, gödslings- och arbetskostnader samt de allmänna driftkostnader och ränteutgifter, som åvåla växtodlingen i allmänhet. Till grund för beräknade medelskördar ha lagts de uppnådda resultaten från hittills utförda försök och odlingar i stort. Dessa kalkyler ha utförts efter överläggningar med representanter för oljeväxtodlare i södra Sverige, och resultatet därav har blivit, att följande prisrelationer befunnits lämpliga för det närmaste året:

för linfrö	3.5	ggr	fastställt	höstvetepris,	dock	lägst	kr.	1.00	per	kg
» vallmofrö	4.5	»	»	»	»	»	»	1.25	»	»
» rapsfrö	3.5	»	»	»	»	»	»	1.00	»	»
» vitsenapsfrö	3.5	»	»	»	»	»	»	0.90	»	»
» sojabönor	5.5	»	»	»	»	»	»	1.50	»	»
» hampfrö	4.5	»	»	»	»	»	»	1.25	»	»
» solrosfrö	4.5	»	»	»	»	»	»	1.25	»	»

Med beaktande av det nu inträdda prisläget synes det föreslagna priset på rapsfrö böra gälla även för de under hösten 1940 utlagda odlingarna.

Dessa priser äro avvägda även med tanke på det oljepris, som odlingskostnaderna medföra. Sålunda har det ansetts önskvärt, att exempelvis rapsolja, vitsenapsolja och vallmoolja kunna produceras till ett någorlunda likartat pris. Vid de nämnda minimipriserna bliva vid ett antaget pris av 25 öre för kilogram oljekakor produktionskostnaderna för kilogram olja 2.40—2.50 kronor för de nämnda växtslagen. För linolja blir motsvarande kostnad ävenledes 2 kronor 40 öre för kilogram. För sojabönor, som ha en relativt låg oljehalt, blir produktionskostnaden för olja mycket hög och uppgår till cirka 7 kronor 50 öre för kilogram. Sojabönan kan alltså icke ifrågakomma som oljeväxt i samma bemärkelse som de förut nämnda växtslagen. Den är emellertid en synnerligen betydelsefull beredskapsväxt på grund av sin äggvitehalt.

I fråga om organiserandet av stödet bör gälla, att oljeväxtodlingarna böra under år 1941 liksom under år 1940 handhavas av svenska spannmålsaktiebolaget. Från och med hösten 1941 bör odlingsavtal kunna träffas direkt mellan odlare och industriidkare, medan utsädesodlingen handhavas av utsädesföretagerna. För att därefter kunna upprätthålla en oljeväxtodling av någon betydelse torde förordning böra utfärdas om inblandning av inhemsk olja vid framställning av oljeprodukter samt priset på oljeväxtfrö fastställas för varje år.

De av 1939 och 1940 års lagtima riksdagar beviljade anslagen på respektive 80.000 och 100.000 kronor för bestridande av med oljeväxtodling förenade kostnader böra, i den mån de icke redan förbrukats, stå till livsmedelskommissionens förfogande även under budgetåret 1941/42 för att disponeras i den mån behov föreligger. Ett visst belopp torde bliva erforderligt för svenska spannmålsaktiebolagets upplysningsverksamhet och för övervakning av odlingarna. Efter hand torde denna upplysningsverksamhet kunna överlätas på en organisation av oljeväxtodlarna själva. En sådan organisation är under bildande och därmed skapas förutsättningar för ordnande av avtal mellan odlare å ena sidan och industriidkare å andra sidan. Den fortsatta utredningen av odlingens förutsättningar och rationalisering skulle sedan kunna överlätas åt odlareorganisationen jämte den officiella försöksverksamheten i landet, vilken redan ägnat uppmärksamhet åt hithörande spörsmål. Livsmedelskommissionen bör därför bemyndigas att av förutnämnda till förfogande stående

anslag till stödjande av oljeväxtodlingen disponera ett belopp av högst 5,000 kronor för utlämnande av bidrag till bestridande av kostnaderna för den planerade oljeväxtodlareorganisationens propaganda och försöksverksamhet under år 1941.

Livsmedelskommissionen har i sin skrivelse i anslutning till de i promemorian upptagna förslagen hemställt dels att den i promemorian framlagda planen för stödjande av oljeväxtodlingen under år 1941, innebärande bland annat att svenska spannmålsaktiebolaget med jordbrukarsammanslutningar och enskilda jordbrukare skall uppgöra kontrakt om dylik odling till på förhand garanterade priser, måtte godkännas, dels ock att nämnda garantipriser måtte fastställas i huvudsaklig överensstämmelse med i promemorian avgivet förslag. Tillika har livsmedelskommissionen anhållit, att Kungl. Maj:t måtte medgiva kommissionen att disponera återstoden av förenämnda till stödjande av oljeväxtodlingen under åren 1939 och 1940 anvisade anslag för samma ändamål under år 1941 samt att av samma anslag använda ett belopp av högst 5,000 kronor till utlämnande av bidrag till en planerad oljeväxtodlareförening för bestridande av dess kostnader för propaganda- och försöksverksamhet.

Sedermera har till jordbruksdepartementet överlämnats en särskild promemoria rörande odlingen av sojabönan. I denna promemoria har anförts i huvudsak följande.

Stödet åt odlingen av sojabönan har under år 1940 lämnats efter samma grunder som för de egentliga oljeväxterna, lin, vallmo, raps och oljelin. Detta års odling av sojabönor gällde blott förökning av utsäde, men för år 1941 kan det även bli fråga om en viss odling för bruksändamål. I jämförelse med oljeväxterna lin, vallmo, raps och vitsenap visar sig sojabönan emellertid ha alltför låg oljehalt, cirka 15 procent, för att kunna betraktas som oljeväxt i egentlig bemärkelse. Vid beräkning av oljepriset kommer man vid de av kommissionen förut föreslagna odlarepriserna till ett cirka tre gånger så högt pris för sojaolja som för oljor av de övriga nämnda växterna. Sojabönan har likväl ansetts böra bli föremål för odling även under år 1941 men mera som äggviteväxt med direkt användning till människoföda än som oljeväxt. Den bör därför hellre jämföras med bruna bönor än med de nämnda oljeväxterna, såväl när det gäller själva odlingen som skördens användning. Sojabönan håller cirka 40 procent äggvita av mycket högt biologiskt värde och kan under en kristid få en mycket mångsidig användning, exempelvis till buljongtärningar och andra näringspreparat. Som ytterligare stöd härför må anföras, att erfarenheterna under år 1940 visat, att sojabönan givit ett gott odlingsresultat i de av torra starkast härjade områdena Öland och Gotland, där nästan alla andra grödor slagit fel. Den fortsatta sojabönodlingen bör i huvudsak koncentreras till dessa områden, där den synes kunna hävda sig i jämförelse med andra odlingar. Ett stöd åt densamma kan därför förväntas bli en viss hjälp åt dessa för svår försommartorka ofta utsatta områden. Ur dessa synpunkter har sojabönan upptagits bland de växter, som anses böra garanteras bestämda priser i relation till inlösningspriserna för brödsäd år 1941.

I en den 30 juli 1940 dagtecknad av lantbruksstyrelsen med utlåtande den 4 oktober 1940 överlämnad skrivelse har *Sveriges utsädesförening* hemställt om anslag för budgetåret 1941/42. I ett vid framställningen fogat stafförslag

har föreningen bland sina ordinarie utgifter såsom en ny post upptagit ett belopp av 18,000 kronor, avsett att användas för fortsättning av de förädlingsarbeten med lin och hampa m. m. som påbörjats i samband med att 1938 års riksdag beviljat det inledningsvis omförmälda anslaget av 50,000 kronor.

Åtgärder till stödjande av odlingen av matärter och bruna bönor.

Livsmedelskommissionen har sedermera i skrivelse, vilken inkommit till jordbruksdepartementet den 30 november 1940, med överlämnande av en inom kommissionens produktionsavdelning upprättad promemoria framlagt förslag om åtgärder till stimulerande av odlingen av jämväl matärter och bruna bönor.

I promemorian har i fråga om odlingen av matärter föreslagits att denna skall stödjas även under år 1941 på samma sätt som under år 1940, d. v. s. genom att ett inlösningspris av 40 kronor för deciton per den 1 juni 1942 garanteras. De nu gällande bestämmelserna angående regleringen av införseln av ärter borde tillika bibehållas. I promemorian har vidare anförts bland annat följande.

De vid 1940 års lagtima riksdag beslutade åtgärderna för stödandet av odlingen av matärter ha givit till resultat, att under året odlingen kommit till stånd i en sådan omfattning att behovet av matärter under konsumtionsåret 1940/41 torde vara väl tillgodosett. Priset på matärter i parti har enligt gällande noteringar under hösten varierat mellan 44 och 45 kronor per deciton. Om dessa priser hålla sig under vintern, torde följaktligen några nämnvärda kvantiteter icke behöva inlösas den 1 juni 1941. Med hänsyn till att odlingen av matärter under år 1940 fått så stor omfattning, att behovet därav kan anses tillgodosett, och odlarna för närvarande erhålla ett pris, som t. o. m. är högre än fastställt inlösningspris, skulle möjligen tillräckliga odlingar kunna förväntas komma till stånd år 1941 utan annat stöd från statens sida än skydd mot eventuell utländsk konkurrens. För erhållande av viss garanti för att tillgången på detta viktiga livsmedel skall kunna säkerställas även under konsumtionsåret 1941/42 synes emellertid inlösningsförfarandet böra tillämpas jämväl beträffande 1941 års skörd av matärter. Ett garanterat inlösningspris per den 1 juni 1942 på omkring 40 kronor per deciton eller samma pris, som bestämts för årets skörd av matärter, synes att döma av nuvarande prisläge vara skäligt och skänker odlarna den ekonomiska säkerhet, som erfordras för att få till stånd odlingar av önskvärd omfattning.

Beträffande stödet åt odlingen av bruna bönor har i promemorian föreslagits, att detta under år 1941 inskränkes till reglering av införseln. Införsel av bruna bönor borde sålunda icke få ske utan tillstånd av livsmedelskommissionen. Några kontraktsodlingar med garanterade inlösningspris torde däremot icke behöva ifrågakomma. Promemorian innehåller i övrigt i nu förevarande avseende i huvudsak följande.

De höga priserna på bruna bönor under hösten 1939 och vintern 1940 ha medfört, att flertalet odlare ansett det garanterade priset av 75 öre per

kilogram för lågt och i stället utlagt s. k. fria odlingar för att därigenom eventuellt erhålla ett högre pris än 75 öre per kilogram. På grund härav blevo de kontrakterade odlingarna högst begränsade. Samtidigt förefunnos emellertid betydande fria odlingar, varför tillgången på bruna bönor åtminstone hittills varit tämligen god. Priset på bruna bönor i parti uppgår för närvarande till omkring 1 krona à 1 krona 25 öre per kilogram, vilket under rådande förhållanden torde kunna betraktas som tämligen förmånligt. Då årets odlingar, som förut nämnts, varit relativt omfattande och i allmänhet lämnat ett tillfredsställande skördeutbyte, torde man med hänsyn till gällande priser kunna förutsätta, att en avsevärd ökning av bruna-bönodlingarna kommer till stånd våren 1941, så att behovet kan tillgodoses. Under sådana förhållanden synes för närvarande intet annat stöd från statens sida erforderligt än en garanti mot att priset å varan icke till följd av utländsk import sjunker ned till en oskäligt låg nivå. Den nu gällande tullen å 3 kronor 70 öre per 100 kilogram är givetvis alldeles otillräcklig härför. En importreglering liknande den, som gäller beträffande matärter, synes därför böra införas jämväl för bruna bönor.

Livsmedelskommissionen har i sin förenämnda skrivelse förordat, att odlingen av matärter även under år 1941 stödjdes genom att ett visst inlösningspris garanteras. Detta torde böra faställas till omkring 40 kronor per deciton, dock att Kungl. Maj:t borde äga befogenhet att höja nämnda pris, därest så skulle visa sig erforderligt med hänsyn till en eventuell stegring i produktionskostnaderna. Beträffande stödet år odlingen av bruna bönor har kommissionen endast ansett erforderligt, att bestämmelser om införsel av bruna bönor i likhet med vad som gäller i fråga om ärter utfärdas.

*Departements-
chefen.*

Även under år 1941 torde visst stöd böra lämnas odlingen av oljeväxter samt sojabönor, matärter och bruna bönor. Stödet synes böra få i huvudsak samma form som under år 1940. Vad angår oljeväxterna torde avtal sålunda böra träffas med jordbrukare om odlingar och i samband därmed prisgarantier lämnas i fråga om skörden. Såsom i den inom kommissionen upprättade promemorian rörande odling av oljeväxter uttalats synas stödåtgärderna närmast böra omfatta odlingen av följande oljeväxter, nämligen lin, vallmo, raps, vitsenap, hampa och solros. Lämpligt torde vara att de kontrakterade priserna sättas i viss relation till höstvetepriset. Erinras må, att en liknande anordning genomförts i fråga om garantipriset å lin enligt beslut av 1940 års urtima riksdag (prop. nr 51; r. skr. nr 67). Med hänsyn till vad som anförts i förut omförmälda promemoria rörande odlingen av sojabönan synes stödet för denna odling böra lämnas på samma sätt som stödet åt odlingen av nyssnämnda oljeväxter. Beträffande de garantipriser som böra gälla torde de av livsmedelskommissionen förordade priserna kunna godtagas. Såsom i förstberörda promemoria föreslagits synas odlingarna av nu ifrågavarande kulturväxter under år 1941 liksom under år 1940 böra handhas av svenska spannmålsaktiebolaget. Från och med hösten 1941 synas däremot avtalen om odlingarna kunna träffas direkt mellan odlarna och vederbörande avnämare inom industrien. Utsädesodlingarna torde dock böra handhas av utsädesfirmorna. Odlingen och avsättningen i fråga om oljeväxterna torde där-

efter kunna i viss mån ansluta sig till vad som tillämpas för odling och av-sättning av sockerbeter. För att kunna upprätthålla en inhemsk oljeväxt-odling synes böra övervägas att begagna sig av det av 1940 års lagtima riksdag (prop. nr 132; r. skr. nr 171) lämnade bemyndigandet att förordna om viss inblandning av inhemsk olja vid framställning av margarin och andra oljeprodukter. I samband härmed bör Kungl. Maj:t äga befogenhet att fastställa priset för oljeväxtfrö.

Även för matärter, som odlats under år 1941, torde böra fastställas ett inlösningspris. I anslutning till vad livsmedelskommissionen anfört synes detta pris, såvitt nu kan bedömas, böra bli detsamma som för ärter odlade under år 1940 eller 40 kronor för deciton. Såsom livsmedelskommissionen framhållit synes stöd åt odlingen av bruna bönor icke behöva lämnas i annan form än att införseln av sådana regleras i anslutning till produktionskostnaderna.

De medel som enligt vad jag inledningsvis anfört anvisats för stödjande av odlingen av vissa kulturväxter torde böra stå till livsmedelskommissionens förfogande för att disponeras för nu ifrågavarande stödåtgärders upprätthållande. Hinder torde icke möta att av dessa medel ställa erforderliga belopp till svenska spannmålsaktiebolagets förfogande för upplysningsverksamhet och övervakning av odlingarna. Bidrag bör även kunna lämnas till odlareförening för bestridande av dess kostnader för propaganda- och försöksverksamhet. Med hänsyn till önskvärdheten att av ifrågavarande kulturväxter få fram sorter, som ge högsta möjliga skördar, synes Kungl. Maj:t därjämte böra äga att använda ett belopp av högst 18,000 kronor för fortsatt förädlingsverksamhet. Bemyndigande torde böra inhämtas av riksdagen att vidtaga åtgärder för stödjande av odlingen av förutberörda kulturväxter i huvudsaklig överensstämmelse med vad nu förordats. Jag förutsätter, att, där-est några större förskjutningar i krisläget skulle uppstå, Kungl. Maj:t må äga befogenhet att vidtaga erforderliga jämkningar i stödåtgärderna.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att stöd för odling av de i det föregående omförmälda kulturväxterna må ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av mig uppdragna riktlinjer.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Per Eldin.